

Dwa państwa niemieckie

Bibliografia:

- Źródło: *Berlin. Uchwały poczdamskie, 2 sierpnia 1945 – fragment*, [w:] Krzysztof Juszczak, Teresa Maresz, *Historia w tekstach źródłowych, t. 4*, Rzeszów 1996, s. 23–25.

Dwa państwa niemieckie

Oś czasu – dwa państwa niemieckie

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wprowadzenie

” Berlin. Uchwały poczdamskie, 2 sierpnia 1945 --- fragment

1. Cele okupacji Niemiec, które powinny kierować działalnością Rady Kontroli, są następujące:

I. Zupełne rozbrojenie i demilitaryzacja Niemiec oraz likwidacja całego przemysłu niemieckiego, który mógłby być użyty do produkcji wojennej, lub nadzór nad nimi. W tym celu:

a) Wszystkie niemieckie siły zbrojne lądowe, morskie, lotnicze, SS, SA, SD i gestapo łącznie z całą ich organizacją, sztabami i instytucjami, włączając w to Sztab Generalny, korpus oficerski, oddziały rezerwowe, szkoły wojskowe, organizacje weteranów wojennych i inne wojskowe i paramilitarne organizacje, a także kluby i stowarzyszenia służące do podtrzymania tradycji wojskowej w Niemczech, będą zniesione całkowicie i ostatecznie, żeby na zawsze zapobiec odrodzeniu się lub reorganizacji niemieckiego militarystyki i narodowego socjalizmu.

b) Wszelkie uzbrojenie, amunicja i sprzęt wojenny, a także wszelkie specjalne środki do ich produkcji będą albo zniszczone, albo oddane sojusznikom do rozporządzenia. Będzie zabronione posiadanie i wyrób wszelkich samolotów, broni, amunicji i sprzętu wojennego.

[...]

Zniszczyć partię narodowosocjalistyczną i organizacje związane z nią i poddane jej władzy, zapewnić, by nie odżyły one pod jakąkolwiek postacią, rozwiązać wszystkie instytucje narodowosocjalistyczne, wreszcie nie dopuścić do jakiegokolwiek narodowosocjalistycznej i militarystycznej działalności lub propagandy.

IV. Poczynić przygotowania do ostatecznej odbudowy niemieckiego życia politycznego na podstawie demokratycznej i ewentualnej współpracy pokojowej Niemiec w życiu międzynarodowym.

[...]

1. Przestępcy wojenni oraz te osoby, które brały udział w planowaniu lub wykorzystaniu przedsięwzięć narodowosocjalistycznych, które pociągnęły za sobą lub wyraziły się w okrucieństwach albo zbrodniach wojennych, będą aresztowane i oddane pod sąd.

[...]

IV. Na razie nie będzie utworzony żaden centralny rząd niemiecki. Jednak, niezależnie od tego, będą utworzone niektóre zasadniczo ważne niemieckie oddziały administracji [...]. Te działy administracji będą funkcjonowały pod kierunkiem Rady Kontroli.

Źródło: Berlin. Uchwały poczdamskie, 2 sierpnia 1945 – fragment, [w:] Krzysztof Juszczak, Teresa Maresz, Historia w tekstach źródłowych, t. 4, Rzeszów 1996, s. 23–25.

Ćwiczenie 1

Przeczytaj tekst i wskaż poniżej główne postanowienia polityczne podjęte w sprawie Niemiec na konferencji poczdamskiej.

- W Niemczech miał natychmiast powstać demokratyczny rząd centralny.
- Niemcy miały być państwem demokratycznym.
- Państwa sojusznicze postanowiły częściowo ograniczyć i kontrolować rozwój niemieckiego przemysłu zbrojeniowego.
- Likwidacja partii narodowosocjalistycznej.
- Osądzenie zbrodniarzy wojennych.
- Całkowita likwidacja jednostek zbrojnych i o charakterze paramilitarnym.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ostateczne uregulowania miał wprowadzić odrębny traktat pokojowy zawarty z państwem niemieckim. Zakładano także, że Niemcy mają być jednolitym krajem. Organem kontrolującym i czuwającym nad realizacją ustaleń alianckich była **Sojusznicza Rada Kontroli** z siedzibą w Berlinie, składająca się z przedstawicieli Francji, Wielkiej Brytanii, USA i ZSRS.

Początek kryzysu w stosunkach alianckich

Bardzo szybko okazało się, że między zachodnimi sojusznikami a ZSRS nie brakuje kwestii spornych dotyczących 'sprawy niemieckiej'. ZSRS, pod którego wpływami znalazła się znaczna część Europy i gdzie narzucany był 'sowiecki wzorzec państwowy', próbował wprowadzić podobne zasady na okupowanych terenach niemieckich. W kwietniu 1946 roku w sowieckiej strefie okupacyjnej doszło do zjednoczenia Komunistycznej Partii Niemiec i Socjaldemokratycznej Partii Niemiec. Powstała **Socjalistyczna Partia Jedności**. Bardzo szybko partia stała się przewodnią siłą w budowaniu nowej rzeczywistości politycznej: wprowadzono reformę rolną, upaństwowiono przemysł, handel, banki. Państwa zachodnie uznały ten krok za

złamanie wcześniejszych uzgodnień i zareagowały wstrzymaniem wypłacania ZSRS reparacji wojennych ze swoich stref.

USA i Wielka Brytania chciały odrodzenia życia politycznego zgodnie z ideą demokracji, a także odbudowy gospodarki niemieckiej. Najmniej tą ostatnią kwestią była zainteresowana Francja, która najchętniej włączyłaby Zagłębie Saary do własnego systemu gospodarczego, ale ostatecznie zachodnim sojusznikom udało się w tej kwestii osiągnąć kompromis. Natomiast wypracowanie wspólnej polityki z ZSRS było trudne – zwłaszcza ustalenie zapisów zapowiadanego traktatu pokojowego. Coraz częściej też obie strony odwoływały się do komentarzy propagandowych pokazujących złą wolę przeciwnika. Reakcją na przemówienie Jamesa Byrnesa [czyt.: dzejmsa barnsa] były artykuły prasowe (w państwach kontrolowanych przez ZSRS), mówiące, że kwestionowane są ustalenia dotyczące granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej oraz, że następuje 'odradzanie się imperializmu niemieckiego pod protektoratem waszyngtońskich polityków'.

W efekcie państwa zachodnie rozpoczęły tworzenie faktów dokonanych na terenie swoich stref, licząc, że może to wpłynie na zmianę polityki sowieckiej. 1 stycznia 1947 roku utworzono **Bizonię** (z połączenia dwóch stref okupacyjnych: amerykańskiej i brytyjskiej), a w 1948 roku **Trizonię** (dołączając strefę francuską).

Bizonia

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 3.0.

Trizonia

Źródło: Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 1

Poszukaj informacji, dlaczego na obydwu mapach została wyróżniona jednostka Protektorat Saary.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Propaganda sowiecka uznała, że państwa zachodnie robią wszystko, aby utrwalić podział Niemiec. ZSRS starał się także utrudniać tranzyt towarów do połączonych stref okupacyjnych Berlina. Rok 1948 okazał się przełomowy w sprawie niemieckiej. Od lutego do czerwca obradowała konferencja w Londynie, na której obecni byli przedstawiciele Francji, Wielkiej Brytanii, Belgii, Holandii i Luksemburga. Dyskutowano na niej o przyszłości państwa niemieckiego. Uznano konieczność odrodzenia życia politycznego i gospodarczego Niemiec. W tym celu powołano komisje (w skład których wchodziłi przedstawiciele państwa niemieckiego) oraz zdecydowano o objęciu Niemiec **planem Marshalla** [czyt.: marszał]. ZSRS uznał tę decyzję za jednostronną, podjętą bez konsultacji z nim. W efekcie przedstawiciel ZSRS

opuścił w marcu 1948 roku Sojuszniczą Radę Kontroli. Doszło także do podziału rady miejskiej Berlina. Natomiast apogeum konfliktu stał się tzw. **kryzys berliński**. Stalin w nocy z **23 na 24 czerwca 1948 r.**, pod pretekstem rozpoczęcia prac remontowych, zablokował dostawy do zachodnich sektorów Berlina, znajdujących się pod okupacją USA, Wielkiej Brytanii i Francji. Przerwane zostało połączenie lądowe i rzeczne, odcięto także dostawy prądu. Próba szantażu nie powiodła się, ponieważ USA nie zmieniły swojej polityki. Amerykanie i Brytyjczycy przez 11 miesięcy zaopatrywali Berlin Zachodni w żywność, ubrania, węgiel. Stalin uznał blokadę za nieskuteczną i zniósł ją 12 maja 1949 r.

Dwa państwa

Wypadkową tych wydarzeń było uchwalenie na terenie trzech zachodnich stref okupacyjnych ustawy zasadniczej, według której państwo miało być federacją na czele z rządem, któremu przewodniczy kanclerz. W sierpniu przeprowadzono w Trizonii wybory do parlamentu (Bundestagu). Sukces odniosła **Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna (CDU)**. Funkcję kanclerza objął jej przedstawiciel [Konrad Adenauer](#), zaś prezydentem został liberał Teodor Heuss. 7 września 1949 roku proklamowano powstanie Republiki Federalnej Niemiec ze stolicą w Bonn (podkreślano, że jest to stolica tymczasowa). RFN nie była w pełni samodzielnym państwem. Kraje zachodnie przyjęły Statut Okupacyjny, który ograniczał jego funkcjonowanie. Kontrolni przedstawiciele państw zachodnich (tzw. Wysokiej Komisji Sojuszniczej) podlegały m.in. polityka zagraniczna, handel zagraniczny, ustawodawstwo. RFN miała zakaz zbrojeń, kontrolowano też rozwój przemysłu w Zagłębiu Ruhry.

W październiku 1949 roku z sowieckiej strefy okupacyjnej utworzono **Niemiecką Republikę Demokratyczną**. Prezydentem został [Wilhelm Pieck](#) [czyt.: pik], a premierem [Otto Gotewohl](#) [czyt.: grotewol]. Obaj byli członkami Socjalistycznej Partii Jedności. Stolicą NRD została część Berlina znajdująca się pod okupacją sowiecką.

Różne drogi rozwoju

Od momentu powstania oba państwa przyjęły różne drogi rozwoju. NRD znalazła się w kręgu państw demokracji ludowej, natomiast RFN związana została z blokiem zachodnim, uczestnicząc między innymi w procesie integracji europejskiej.

Flaga RFN

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Godło RFN

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Flaga NRD

Źródło: a.nn, domena publiczna.

Godło NRD

Źródło: a.nn, domena publiczna.

Polecenie 2

Porównaj symbole obu państw. Określ różnice i podobieństwa. Z czego wynikały różnice?

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Dla zainteresowanych

RFN w 1950 roku zostało członkiem Rady Europy, zaś w 1955 roku zostało uznane za państwo suwerenne i tym samym przystąpiła do NATO. W dużej mierze dzięki środkom uzyskanym w ramach planu Marshalla udało się doprowadzić do wzrostu gospodarczego RFN. Zdarzały się przejściowe kryzysy, ale od przełomu lat 50. i 60. XX wieku, można mówić o dobrej sytuacji ekonomicznej i wysokim poziomie życia społeczeństwa Niemiec Zachodnich. Jednym z twórców rozwoju gospodarczego w tym czasie był [Ludwig Erhard](#), minister gospodarki, a w latach 1963–1966 kanclerz republiki. W RFN początkowo rządziły CDU i CSU (Unia Chrześcijańsko-Społeczna), od 1966 roku partie te tworzyły koalicję z SPD (Socjaldemokratyczna Partia Niemiec).

Rządy koalicyjne lub samodzielne SPD lub CDU-CSU stały się stałym elementem życia politycznego RFN, a później zjednoczonych Niemiec. Na scenie politycznej Niemiec

Zachodnich na początku lat 90. pojawiła się też partia Zielonych, która częściowo odebrała elektorat SPD, jednak nie stała się nigdy partią dominującą, czasem tylko wchodziła do rządzącej koalicji.

Polecenie 3

Napisz, jaka partia lub koalicja obecnie rządzi w Niemczech. Kto pełni funkcję kanclerza?

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Natomiast w NRD stosowano sowiecki wzorzec rozwoju państwa z **systemem monopartyjnym**. Wszechobecna w życiu politycznym i społecznym była [Stasi](#) (tajna policja polityczna). Także policja i organizacje paramilitarne oraz stacjonujące jednostki Armii Sowieckiej miały pomóc w utrzymaniu systemu demokracji ludowej i zapobiegać buntom społecznym lub je tłumić. Do takiego doszło między innymi w czerwcu 1953 roku. Nazwany został berlińskim, choć zamieszki objęły nie tylko stolicę. Powodem była nie najlepsza sytuacja gospodarcza i niski standard życia, znacznie ustępujący zachodnioniemieckiemu. Zginęło wówczas ponad 300 osób. W mediach obowiązywała ostra cenzura, a władze bardzo wyraźnie zniechęcały do odbioru programów telewizji zachodnioniemieckiej dostępnych w NRD.

W Niemczech Wschodnich obowiązywała **gospodarka planowa**, która zakładała przede wszystkim industrializację kosztem produkcji wytwarzającej artykuły konsumpcyjne. Tak jak w pozostałych krajach socjalistycznych w NRD wprowadzono normy produkcyjne, rywalizację w zakładach pracy. Nie szły za tym podwyżki realnej płacy ani lepszy poziom życia, choć żyło się tu lepiej niż w innych krajach demokracji ludowej – nie było choćby problemów z zaopatrzeniem, np. w sprzęt AGD. Taka sytuacja była elementem realizacji określonego celu: NRD, konkurując z RFN, miała tej rywalizacji aż tak bardzo nie przegrywać.

NRD znalazła się też w strukturach międzynarodowych tworzonych z inicjatywy ZSRS, czyli w **Radzie Wzajemnej Pomocy Gospodarczej i Układzie Warszawskim**. W 1971 roku władzę w NRD przejął [Erich Honecker](#) [czyt.: oneker], jeden z tych, którzy z całą starannością realizowali wytyczne polityki sowieckiej i nawet nie próbowali reformować systemu. Niemniej liberalna polityka ze strony RFN (nie wprowadzono ceł na towary wschodnioniemieckie) pozwoliła na nie najgorszy rozwój ekonomiczny.

Ten okres kojarzy się także z ogromnymi sukcesami sportowców niemieckich. Po latach pisano o używaniu przez nich niedozwolonych środków, o tragediach ludzi, którzy przypłacili zdrowiem realizację aspiracji wschodnioniemieckiego państwa.

Dużym problemem dla władz NRD, ale też sowieckich, były **masowe ucieczki**, zwłaszcza młodych ludzi, z NRD do RFN. Na przykład w pierwszym kwartale 1953 roku wyemigrowało 120 tys. osób. W żaden sposób nie odzwierciedlało to propagandy głoszącej wyższość państwa socjalistycznego nad kapitalistycznym.

W RFN również zdarzały się okresy gorszego rozwoju gospodarczego, choćby na przełomie lat 70. i 80., którego efektem była inflacja, wzrost bezrobocia oraz polityka rządu tnąca wydatki socjalne i podwyższająca podatki. Niemniej poziom życia w RFN zawsze był wyższy niż w NRD.

NRD i RFN w polityce międzynarodowej

Dla zainteresowanych

Mimo napiętej sytuacji międzynarodowej i kryzysów zimnowojennych pojawiały się jednak okresy odprężenia w stosunkach niemiecko-niemieckich czy pomiędzy ZSRS a RFN. W wyjątkowych sytuacjach odstępowano od doktryny [Hallsteina](#) (jednej z podstawowych zasad polityki zagranicznej RFN, zakładającej nieutrzymywanie stosunków dyplomatycznych z NRD i krajami, które z tym państwem mają unormowane kontakty).

Pierwsze odprężenie związane było z przemianami w ZSRS po śmierci Stalina. W 1955 roku podpisano umowę z ZSRS, która umożliwiła powrót do Niemiec przetrzymywanych jeńców wojennych. Niestety, już w 1957 roku uwidocznił się kolejny etap konfliktu. W październiku minister spraw zagranicznych Polski Adam Rapacki, jak można przypuszczać – pod wpływem ZSRS, wystąpił z planem stworzenia strefy bezaatomowej na terenie państw niemieckich. Zachód odpowiedział kontrpropozycją wycofania wojsk sowieckich z krajów Europy Środkowo-Wschodniej, a zachodnich

– z RFN i objęcia tych terenów strefą bezatomową. Na to jednak nie wyraził zgody ZSRS.

Nowy przywódca sowiecki, **Nikita Chruszczow**, kolejny raz próbował 'zagrać problemem berlińskim' i zażądał wycofania wojsk państw zachodnich z Berlina Zachodniego. I tym razem Zachód zajął nieprzejednane stanowisko. Prezydent USA John Kennedy oznajmił, że w Berlinie Zachodnim nadal będą stacjonowały wojska, będzie tam funkcjonował samorząd mieszkańców, a także będzie zapewniony swobodny dostęp do miasta. Niestety, w 1961 roku w ciągu jednej nocy z 15 na 16 sierpnia władze sowieckie nakazały **wybudowanie muru** rozdzielającego obie części Berlina. Mur stał się nie tylko symbolem podziału, ale wkrótce – wzmocniony zasiekami i pilnowany przez służby porządkowe – okazał się miejscem śmierci tych, którzy próbowali uciec z sowieckiej strefy wpływów. Symbolicznym aktem poparcia dla mieszkańców Berlina była wizyta Kennedy'ego w zachodniej części miasta i słynne słowa 'Ich bin ein Berliner' – 'Jestem berlińczykiem' (26 czerwca 1963).

Ćwiczenie 2

Wskaż pierwszego kanclerza RFN.

- Wilhelm Pieck
- Konrad Adenauer
- Ludwig Erhard

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Po 1966 roku zapoczątkowana została nowa polityka wschodnia RFN. Za jej głównego architekta uchodzi [Willy Brandt](#). Nawiązano bezpośrednie kontakty z NRD i rozpoczęło się nawiązywanie kontaktów dyplomatycznych z pozostałymi państwami demokracji ludowej. W sierpniu 1970 roku podpisano układ o wzajemnych stosunkach z ZSRS, a 7 grudnia układ o normalizacji stosunków z Polską, w którym **uznano m.in. granicę na Odrze i Nysie Łużyckiej**.

Ćwiczenie 3

Dlaczego podpisanie układu granicznego miało istotne znaczenie dla państwa polskiego?

- Odbierało politykom zachodnim możliwość kwestionowania polskiej granicy zachodniej.
- Zamykało okres stanu tymczasowości Ziem Zachodnich i Północnych.
- Sankcjonowało istnienie państwa polskiego.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

W grudniu 1972 roku oba państwa niemieckie nawiązały stosunki dyplomatyczne. Efektem tego było przyjęcie obydwu państw do ONZ. Willy Brandt za swoje polityczne kroki otrzymał w 1971 roku Pokojową Nagrodę Nobla.

Mimo że RFN funkcjonowała w bloku państw zachodnich, trudne było unormowanie jej stosunków z Francją. Kraj ten niejednokrotnie stawał się obiektem ataku Niemiec i z rezerwą patrzył na próby odbudowy potencjału gospodarczego swojego wschodniego sąsiada. Jednak dzięki współuczestniczeniu RFN w integracji gospodarczej Europy (Europejska Wspólnota Węgla i Stali) doszło do zbliżenia obydwu krajów. W 1957 roku Zagłębie Saary powróciło do Niemiec, a w 1963 roku udało się doprowadzić do podpisania tzw. traktatu elizejskiego, normującego wzajemne kontakty i zapowiadającego współpracę w wielu dziedzinach życia.

Zjednoczenie

Objęcie steru władzy w ZSRS przez [Michaiła Gorbaczowa](#) i realizowana przez niego polityka [pierestrojki i głasności](#) obudziły nadzieje na ostateczne uregulowanie problemu niemieckiego. Wrzenie wolnościowe w Europie pod koniec lat 80. doprowadziło do upadku komunizmu, rozpadu bloku państw demokracji ludowej i samego ZSRS. W efekcie stworzone zostały warunki dla procesu zjednoczenia

Niemiec. Ich orędownikiem ze strony RFN był ówczesny kanclerz [Helmut Kohl](#) [czyt.: kol], (funkcję sprawował od 1982 roku). Aby proces mógł zaistnieć, należało odsunąć od władzy w NRD Ericha Honeckera, co stało się w październiku 1989 roku. Natomiast 9 listopada 1989 roku doszło do **upadku muru berlińskiego**, który przez lata był symbolem podziału nie tylko miasta, ale i państwa niemieckiego. Rozbieranie muru wiązało się z przyznaniem obywatelom NRD prawa do swobodnego podróżowania do RFN. Kolejnymi etapami były negocjacje między rządami niemieckimi i dawnymi okupantami.

Warto wspomnieć, że w okresie przełomu doszło również do **symbolicznego pojednania polsko-niemieckiego** podczas wizyty kanclerza Kohla w Polsce. Jednym z oficjalnych elementów wizyty kanclerza była wspólna msza, która odbyła się **12 listopada 1989 r. w Krzyżowej** na Dolnym Śląsku. Po słowach 'przekażcie sobie znak pokoju' kanclerz Kohl i premier Mazowiecki nie ograniczyli się do ukłonów czy podania dłoni, ale opuścili klęczniki i wymienili długi uścisk.

Ostatecznie 12 września 1990 roku w Moskwie oba państwa niemieckie z jednej strony, a Francja, Wielka Brytania, ZSRS i USA z drugiej, podpisały [traktat 2+4](#), który stanowił fundament zjednoczenia. 3 października jedność państwa niemieckiego stała się faktem. Zjednoczenie zostało przyjęte z euforią. Wkrótce jednak radość przyćmiły problemy wynikające z konieczności ujednoczenia systemów politycznych i gospodarczych państw funkcjonujących przez 45 lat w różnych ustrojach.

Zamiast podsumowania

Jubileusz NRD - rocznica zjednoczenia Niemiec

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Polecenie 4

Napisz, do jakich postaci i symboli nawiązuje znaczek wydany z okazji rocznicy utworzenia NRD. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 4

Ułóż w kolejności chronologicznej wymienione niżej wydarzenia.

- Blokada Berlina Zachodniego.
- Powstanie RFN.
- Wprowadzenie w zachodnich strefach nowej waluty.
- Wybory do Bundestagu.
- Powstanie NRD.
- Objęcie planem Marshalla zachodnich stref okupacyjnych.
- Opuszczenie przez radzieckiego przedstawiciela Sojuszniczej Rady Kontroli.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Co potrafię?

Potrafię wyjaśnić, dlaczego doszło do powstania dwóch państw niemieckich.

Co wiem?

Wiem, kiedy powstały NRD i RFN.

Co rozumiem?

Rozumiem dążenie władz niemieckich do zjednoczenia.